Byla Nr. 11/2018

LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIS TEISMAS
LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

NUTARIMAS
DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS UŽIMTUMO ĮSTATYMO 22 STRAIPSNIO 1 DALIES 5 PUNKTO IR 24 STRAIPSNIO 4 DALIES 4 PUNKTO ATITIKTIES LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCIJAI

2019 m. spalio 31 d. Nr. KT41-N12/2019
Vilnius

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, susidedantis iš Konstitucinio Teismo teisėjų Elvyros Baltutytės, Gintaro Godos, Vytauto Greičiaus, Danutės Jočienės, Gedimino Mesonio, Vyto Miliaus, Daivos Petrylaitės, Janinos Stripeikienės, Dainiaus Žalimo,

sekretoriaujant Daivai Pitrėnaitei,

remdamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102, 105 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1, 53^1 straipsniais, Teismo posėdyje 2019 m. spalio 17 d. rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo konstitucinės justicijos bylą Nr. 11/2018 pagal pareiškėjo Vilniaus apygardos administracinio teismo prašymą Nr. 1B-15/2018 ištirti, ar Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsniui, 41 straipsnio 3 dalies nuostatai „Aukštasis mokslas prieinamas visiems pagal kiekvieno žmogaus sugebėjimus“, 52 straipsniui, konstituciniam teisėtų lūkesčių apsaugos principui neprieštarauja Lietuvos Respublikos užimtumo įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 5 punktas (2017 m. birželio 6 d. redakcija) tiek, kiek jame nustatyta, kad bedarbiu laikomas asmuo, kuris nestudijuoja aukštojoje mokykloje pagal nuolatinės formos studijų programas, šio įstatymo 24 straipsnio 4 dalies 4 punktas (2017 m. birželio 6 d. redakcija) tiek, kiek jame nustatyta, kad bedarbio statusas panaikinamas, kai bedarbis pradeda studijuoti aukštojoje mokykloje pagal nuolatinės formos studijų programas.

Konstitucinis Teismas

nustatė:

I

Pareiškėjo argumentai

1. Pareiškėjas Vilniaus apygardos administracinis teismas nagrinėjo administracinę bylą, kurioje ginčytas Kauno teritorinės darbo biržos sprendimas panaikinti pareiškėjui administracinėje byloje suteiktą bedarbio statusą šiam pradėjus studijuoti keliose aukštosiose mokyklose pagal nuolatinės formos studijų programas.

2. Pareiškėjo Vilniaus apygardos administracinio teismo prašymas grindžiamas šiais argumentais.

2.1. Remdamasis oficialiąja konstitucine doktrina, kurioje pažymėta, kad negali būti nustatytas toks teisinis reguliavimas, pagal kurį asmuo, įgyvendindamas vieną konstitucinę teisę, netektų galimybės įgyvendinti kitą konstitucinę teisę, pareiškėjas pažymi, kad ginčijamas teisinis reguliavimas suponuoja tokią situaciją, kai asmuo, siekdamas įgyvendinti teisę į aukštąjį mokslą, netenka teisės į nedarbo draudimo išmoką, nors pagal visus kitus įstatymuose nustatytus kriterijus jis tokia teise galėtų pasinaudoti. Todėl ginčijamas teisinis reguliavimas tiek, kiek nurodyta, nepagrįstai riboja asmens teisę į nedarbo draudimo išmoką ir asmens teisę į aukštąjį mokslą, dėl to pažeidžia Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalies nuostatą „Aukštasis mokslas prieinamas visiems pagal kiekvieno žmogaus sugebėjimus“, taip pat Konstitucijos 52 straipsnį.

2.2. Pareiškėjo nagrinėjamoje administracinėje byloje susidarė tokia situacija, kad asmuo neturėjo įtakos nustatant studijų programų formą, jo pasirinktos studijų programos pačių aukštųjų mokyklų buvo nustatytos kaip nuolatinės formos studijų programos ir jis neturėjo galimybės rinktis šių studijų kitokia forma. Taigi pareiškėjui kyla abejonių, ar asmenys, studijuojantys pagal nuolatinės formos studijų programas, palyginti su asmenimis, kurie studijuoja pagal kitokios formos (ištęstines) studijų programas, nėra diskriminuojami. Pareiškėjo manymu, tarp šių dviejų grupių nėra tokio pobūdžio ir tokios apimties skirtumų, kad toks nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisinamas. Nors pagal studijų formą galimybė derinti darbą ir studijas yra daug geriau užtikrinta studijuojantiesiems pagal ištęstinės formos studijų programas, tai nereiškia, kad asmuo, siekdamas neprarasti savo teisės į nedarbo draudimo išmoką, privalo rinktis tik ištęstinės formos studijų programas, ypač įvertinus tai, kad ne visos studijų programos yra siūlomos abiejų formų. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, pareiškėjas daro išvadą, kad ginčijamas teisinis reguliavimas tiek, kiek nurodyta, prieštarauja Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtintam asmenų lygybės principui.

2.3. Be to, pareiškėjo teigimu, asmuo, mokantis socialinio draudimo įmokas, turi teisę pagrįstai tikėtis, kad prireikus jam bus suteikta tam tikra parama, nagrinėjamu atveju – nedarbo

draudimo išmoka, ir nebus sudaryta prielaidų neproporcingai pasunkinti jo teisės gauti socialinę paramą nedarbo atveju įgyvendinimą. Pareiškėjo manymu, dėl to yra pažeidžiamas konstitucinis teisėtų lūkesčių apsaugos principas.

II

Suinteresuoto asmens atstovo argumentai

3. Rengiant bylą Konstitucinio Teismo posėdžiui gauti suinteresuoto asmens Lietuvos Respublikos Seimo atstovės Seimo narės Rimantės Šalaševičiūtės rašytiniai paaiškinimai, kuriuose teigiama, kad ginčijamose Užimtumo įstatymo nuostatose įtvirtintas teisinis reguliavimas neprieštarauja Konstitucijai. Suinteresuoto asmens atstovės pozicija grindžiama šiais argumentais.

Konstitucinis Teismas, aiškindamas Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą valstybės pareigą užtikrinti kiekvieno žmogaus teisę į *inter alia* socialinę apsaugą nedarbo atveju, yra pažymėjęs, kad jei asmuo dėl tam tikrų priežasčių netenka darbo ir negali pasirūpinti savo gerove, valstybei kyla pareiga nustatyti tokį teisinį reguliavimą, pagal kurį asmeniui būtų užtikrinta socialinė parama nedarbo atveju, tačiau konstitucinis socialinių teisių statusas pats savaime nepaneigia įstatymų leidėjo teisės nustatyti tam tikras jų atsiradimo sąlygas ir apribojimus. Šiuo aspektu suinteresuoto asmens atstovė pažymi, kad bedarbio teisinis statusas ne tik suteikia bedarbiui teisę gauti nedarbo socialinio draudimo išmoką, bet ir suponuoja tam tikras jo pareigas. Tokiu būdu siekiama didinti darbo ieškančių asmenų užimtumą, mažinti nedarbą. Aktyvios darbo rinkos politikos priemonių (paramos mokymuisi ir remiamojo įdarbinimo priemonių) trukmė yra 8 valandos per dieną (išskyrus atvejus, kai įdarbinto asmens darbo sutartyje nustatytas ne visas darbo laikas). Akivaizdu, kad pagal nuolatinės formos studijų programas studijuojančio asmens studijos yra intensyvesnės, kreditų (atitinkamai studijoms skiriamų valandų) skaičius – didesnis, dėl ko mažėja jo galimybės didesnę laiko dalį skirti darbui, darbo paieškoms ir kitoms su bedarbio pareigomis susijusioms veikloms bei priemonėms. Taigi, bedarbio statusą suteikus pagal nuolatinės formos studijų programas studijuojančiam asmeniui, jam iš esmės būtų sunku arba praktiškai neįmanoma būti pasirengusiam priimti Užimtumo tarnybos prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – Užimtumo tarnyba) teikiamą pasiūlymą įsidarbinti, dalyvauti aktyvios darbo rinkos politikos priemonėse ir užimtumo didinimo programose. Be to, studijos grindžiamos nuolatinio mokymosi siekio, studentų asmeninio suinteresuotumo ir kitais principais, todėl pagrįstai kyla abejonių, ar šie principai nebūtų pažeisti, jei pagal nuolatinės formos studijų programas studijuojantis asmuo, vykdydamas visas bedarbio pareigas, dalyvautų aktyvios darbo rinkos politikos priemonėse. Taigi, atsižvelgiant į su bedarbio statuso įgijimu bedarbiui tenkančias pareigas, taip pat į tai, kad asmenys, studijuojantys pagal ištęstinės formos studijų programas, turi galimybę daugiau laiko skirti kokybiškoms studijoms, darbo paieškoms ir kitoms su bedarbio pareigomis susijusioms priemonėms ir veiklai, Užimtumo įstatyme pagrįstai įtvirtinta

nuostata, kad bedarbiais negali būti asmenys, kurie studijuoja pagal nuolatinės formos studijų programas, o asmenims, studijuojantiems pagal ištęstinės formos studijų programas, bedarbio statusas gali būti suteikiamas.

III

Byloje gauta medžiaga

4. Rengiant bylą Konstitucinio Teismo posėdžiui gautos Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro Algirdo Monkevičiaus, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro Lino Kukuraičio, Užimtumo tarnybos direktorės Ligitos Valalytės, Lietuvos teisės instituto direktorės dr. Jurgitos Paužaitės-Kulvinskienės rašytinės nuomonės, taip pat Mykolo Romerio universiteto Mykolo Romerio teisės mokyklos dekanės prof. dr. Lyros Jakulevičienės pateiktos Viešosios teisės instituto prof. dr. Tomos Birmontienės, Privatinės teisės instituto lektorės dr. Ramunės Guobaitės-Kirslienės ir lektoriaus Lino Vilio rašytinės nuomonės.

4.1. Švietimo, mokslo ir sporto ministro A. Monkevičiaus nuomone, ginčijamas teisinis reguliavimas galimai prieštarauja Konstitucijos 29 straipsniui, konstituciniam teisėtų lūkesčių apsaugos principui. Nuomonėje pažymima, kad naudojantis viena konstitucine teise neturėtų nelikti galimybės įgyvendinti kitą konstitucinę teisę, o socialinės paramos nedarbo atveju gavimas neturėtų priklausyti nuo to, ar asmuo studijuoja aukštojoje mokykloje, taip pat nuo to, pagal kokią formą jis joje studijuoja, nes baigus skirtingų formų studijas įgyjamas lygiavertis išsilavinimas. Be to, dirbantis asmuo, mokantis socialinio draudimo įmokas, turi teisę pagrįstai tikėtis, kad prireikus jam bus suteikta nedarbo draudimo išmoka.

4.2. Socialinės apsaugos ir darbo ministro L. Kukuraičio nuomonėje pažymima, kad ginčijamas teisinis reguliavimas Konstitucijai neprieštarauja, nes dėl bedarbio statuso yra įgyjama ne tik teisė į nedarbo socialinio draudimo išmoką, bet ir tam tikros pareigos, pavyzdžiui, pareiga ieškoti darbo, dalyvauti aktyvios darbo rinkos priemonėse ir kt. Atsižvelgdamas į tai, socialinės apsaugos ir darbo ministras taip pat pažymi, kad Lietuvos Respublikos teisės aktai nustato studentų teisę ne tik į nedarbo socialinio draudimo išmoką, bet ir į socialinę ar kitą paramą (stipendijos, valstybės finansuojamos studijų vietos, galimybė skolintis iš bankų lengvatinėmis sąlygomis, studijų kainos kompensavimas ir kt.). Taigi nedarbo socialinio draudimo išmoka negali būti tapatinama su visa socialinės paramos, laiduojamos pagal Konstitucijos 52 straipsnį, sistema.

4.3. Užimtumo tarnybos direktorės L. Valalytės nuomone, asmenų, kurie studijuoja pagal nuolatinės formos studijų programas, ir asmenų, kurie studijuoja pagal ištęstinės formos studijų programas, teisinė padėtis nėra vienoda, nes aukštųjų mokyklų studentai, studijuojantys pagal nuolatinės formos studijų programas, sveikatos draudimu draudžiami valstybės lėšomis, o ištęstinės formos studijas pasirinkę studentai sveikatos draudimo įmokas turi susimokėti patys. Be to, asmenys, studijuojantys pagal ištęstinės formos studijų programas, turi geresnes galimybes derinti

darbą ir studijas, o tai yra esminis minėtų studijų formų skirtumas, objektyviai pateisinantis ginčijamose Užimtumo įstatymo nuostatose įtvirtintą teisinį reguliavimą.

Kita vertus, Užimtumo tarnybos direktorės L. Valalytės nuomonėje pažymėta ir tai, kad Užimtumo tarnyba sutinka su pareiškėjo teiginiu, jog asmuo, mokantis socialinio draudimo įmokas, turi teisę pagrįstai tikėtis, kad prireikus jam bus suteikta nedarbo draudimo išmoka, tačiau, Užimtumo tarnybos teigimu, šiuo aspektu Konstitucijai prieštarauja ne ginčijamose Užimtumo įstatymo nuostatose nustatytas teisinis reguliavimas, o Lietuvos Respublikos nedarbo socialinio draudimo įstatymo 5 straipsnio 1 dalis, pagal kurią teisę į nedarbo draudimo išmoką turi Užimtumo tarnyboje įsiregistravę asmenys, kuriems suteiktas bedarbio statusas.

4.4. Lietuvos teisės instituto direktorės dr. J. Paužaitės-Kulvinskienės pateiktoje nuomonėje pažymima, kad dėl darbo santykių lankstumo ir pasikeitusių studijų formų (pvz., paskaitos vyksta antroje dienos pusėje, o informacinės technologijos leidžia studijuoti ar dirbti nuotoliniu būdu) galima darbą derinti tiek su nuolatinės, tiek su ištęstinės formos studijomis, todėl ginčijamas teisinis reguliavimas, pagal kurį dirbę ir socialinio draudimo mokesčius mokėję asmenys, pasirinkę studijuoti pagal nuolatinės formos studijų programas, nedarbo draudimo išmokų negauna, galimai prieštarauja socialinio teisingumo, teisėtų lūkesčių apsaugos principams. Dr. J. Paužaitės-Kulvinskienės pateiktoje nuomonėje teigiama, kad ginčijamas teisinis reguliavimas prieštarauja, be kita ko, Konstitucijos 29, 52 straipsniams, kadangi skirtingo asmenų, studijuojančių pagal nuolatinės formos studijų programas, ir asmenų, pasirinkusių ištęstinės formos studijų programas, traktavimo negalima pateisinti esminiu minėtų studijų formų skirtumu – nevienoda trukme. Atsižvelgiant į tai, pažymėta, kad Konstitucijoje nustatytas socialinės paramos mechanizmas įpareigoja įstatymų leidėją nustatyti pakankamas socialinės paramos įgyvendinimo ir teisinės gynybos priemones ir užkirsti kelią situacijoms, kai asmuo, dėl tam tikrų priežasčių netekęs darbo, bet atitinkantis visas įstatymo nustatytas sąlygas, negauna socialinės paramos. Be to, nedarbo draudimo išmoka negali būti laikoma stabiliu pajamų šaltiniu, ji yra mokama laikinai, todėl jos nepakanka tam, kad visą studijų laikotarpį būtų užtikrintos pajamas. Vadinasi, bedarbio statuso turėjimas nedaro įtakos asmens konstitucinės teisės į aukštąjį mokslą įgyvendinimui. Kaip yra pažymėjęs Konstitucinis Teismas, įgyvendindamas vieną konstitucinę teisę, asmuo neturėtų netekti galimybės įgyvendinti kitą konstitucinę teisę.

4.5. Mykolo Romerio universiteto Mykolo Romerio teisės mokyklos Viešosios teisės instituto prof. dr. T. Birmontienė pažymi, kad ginčijamose Užimtumo įstatymo nuostatose, pagal kurias ne pats studijų aukštojoje mokykloje faktas, o asmens pasirinkta studijų forma nulemia tai, ar asmuo įgis (ir ar išlaikys) bedarbio statusą, taip pat ar gaus socialinio draudimo išmoką (ar jos neteks), yra nustatytas diferencijuotas teisinis reguliavimas. Atsižvelgiant į tai, kad nuolatinės ir išplėstinės formų studijoms taikomi reikalavimai, pavyzdžiui, kontaktinio darbo valandų skaičius,

aukštųjų mokyklų studentams yra iš esmės tapatūs, darbinės veiklos formos taip pat yra įvairios, o tiek ištęstinės, tiek nuolatinės formos studijų studentai pagal atitinkamą pateiktą prašymą aukštosios mokyklos sprendimu gali studijuoti pagal individualų planą, ginčijamu teisiniu reguliavimu sudaromos prielaidos nevienodai vertinti įgyti aukštąjį išsilavinimą siekiančius asmenis ir nepaisyti iš konstitucinio teisinės valstybės principo kylančių imperatyvų. Be to, ginčijamas teisinis reguliavimas prieštarauja Konstitucijos 48, 52 straipsniuose įtvirtintai teisei gauti socialinę paramą nedarbo atveju, taip pat Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalyje įtvirtintam aukštojo mokslo prieinamumo principui ir iš šio principo įstatymų leidėjui kylančiam reikalavimui nenustatyti konstitucinio asmens lygybės principo neatitinkančių reikalavimų asmenims, siekiantiems įgyti aukštąjį išsilavinimą.

4.6. Mykolo Romerio universiteto Mykolo Romerio teisės mokyklos Privatinės teisės instituto lektoriai dr. R. Guobaitė-Kirslienė ir L. Vilys pažymi, jog dėl ginčijamo teisinio reguliavimo susiklosto tokia situacija, kad darbingo amžiaus, tačiau šiuo metu nedirbantis asmuo, ne trumpesnį nei įstatyme nustatytą laiką aktyviai dalyvavęs privalomoje nedarbo socialinio draudimo sistemoje, t. y. socialinio draudimo sistemoje solidariai prisidėjęs prie jam dirbant buvusių bedarbių finansinio-socialinio saugumo, vėliau netekęs darbo negali vienodai kaip nestudijuojantys arba studijuojantys pagal kitas, ne nuolatinės formos, studijų programas asmenys naudotis garantijomis, teikiamomis nedarbo socialinio draudimo sistemoje. Taigi nėra užtikrinama teisių ir pareigų pusiausvyra ir yra įgyvendinamas tik vienas iš visuomenės solidarumo aspektų – valstybės reikalavimu asmuo dalyvauja nedarbo socialinio draudimo sistemoje, tačiau, įvykdęs atitinkamus įsipareigojimus, vien dėl savo laisvai pasirinktos studijų formos, kuria siekė efektyviau integruotis į darbo rinką, negali naudotis nedarbo socialinio draudimo sistemoje teikiamomis teisėmis ir garantijomis.

Atsižvelgdami į tai, lektoriai dr. R. Guobaitė-Kirslienė ir L. Vilys taip pat pažymi, jog studento teisinis statusas jam studijuojant aukštojoje mokykloje pats savaime negarantuoja, kad dabartiniu metu jis gaus pajamų, studijos tik padidina asmens galimybes iš savo ekonominės veiklos gauti pajamų ateityje. Taigi valstybė nėra atleidžiama nuo konstitucinio įsipareigojimo saugoti asmenį (taip pat ir studijuojantį) nuo skurdo jam netekus darbo ir (ar) padengti dalį jo netektų darbo pajamų, ypač jeigu toks asmuo reikiamą įstatyme nustatytą laiką solidariai prisidėjo prie socialinio draudimo sistemos ir turėjo teisėtą lūkestį būti apsaugotas iškilus nedarbo socialinei rizikai. Viena konstitucinė teisė negali būti paneigiama įgyvendinant kitą konstitucinę teisę. Be to, pagal Konstituciją nepateisinama tokia situacija, kai nedarbo socialinio draudimo išmokos mokėjimas nutraukiamas vien dėl tos aplinkybės, kad asmuo studijuoja pagal nuolatinės, o ne pagal kitos formos studijų programas, nes šie asmenys yra diskriminuojami dėl jų socialinės padėties. Šio nevienodo vertinimo negali pateisinti viešųjų finansų ribojimo ar jų ekonomiškumo principas, nes

aukštasis mokslas finansuojamas bendraisiais mokesčiais, o nedarbo socialinio draudimo išmokos – iš specialaus Valstybinio socialinio draudimo fondo, prie kurio asmuo pats dirbdamas ir dėl to, kad už jį mokėtos įmokos, prisidėjo ir būtent todėl, netekęs darbo, įgyja teisėtą lūkestį gauti minėtas išmokas.

Konstitucinis Teismas

konstatuoja:

I

Ginčijamas ir su juo susijęs teisinis reguliavimas

5. Pareiškėjas Vilniaus apygardos administracinis teismas prašo ištirti, ar Konstitucijai neprieštarauja Užimtumo įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 5 punktas (2017 m. birželio 6 d. redakcija) tiek, kiek jame nustatyta, kad bedarbiu laikomas asmuo, kuris nestudijuoja aukštojoje mokykloje pagal nuolatinės formos studijų programas, taip pat šio įstatymo 24 straipsnio 4 dalies 4 punktas (2017 m. birželio 6 d. redakcija) tiek, kiek jame nustatyta, kad bedarbio statusas panaikinamas, kai bedarbis pradeda studijuoti aukštojoje mokykloje pagal nuolatinės formos studijų programas.

6. Seimas 2016 m. birželio 21 d. priėmė Lietuvos Respublikos užimtumo įstatymą, įsigaliojusį 2017 m. liepos 1 d.

2016 m. birželio 21 d. priimtas Užimtumo įstatymas prieš jam įsigaliojant buvo pakeistas ir papildytas Seimo 2017 m. birželio 6 d. priimtu Lietuvos Respublikos užimtumo įstatymo Nr. XII-2470 12, 13, 20, 22, 23, 24, 25, 26, 29, 31, 32, 35, 36, 37, 39, 40, 41, 42, 46, 48, 56, 57, 58, 60 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 39^1 straipsniu įstatymu.

7. Užimtumo įstatymo 22 straipsnio „Bedarbiai ir kiti darbo ieškantys asmenys“ 1 dalyje, kurios 5 punkto (2017 m. birželio 6 d. redakcija) atitiktimi Konstitucijai abejoja pareiškėjas, nustatyta:

„Bedarbis yra asmuo, kuris atitinka visas šias sąlygas:

1) nedirba pagal darbo sutartį ar nėra darbo santykiams prilygintų teisinių santykių subjektas;

2) nėra savarankiškai dirbantis asmuo, išskyrus asmenį, vykdantį šio įstatymo 5 straipsnio 3 punkte nurodytą veiklą pagal paslaugų kvitus teikiant žemės ūkio ir miškininkystės paslaugas, asmenį, kuris yra užimtas šio įstatymo 7 straipsnio 3–7 punktuose nurodytomis veiklomis, asmenį, kuris yra individualios įmonės, mažosios bendrijos, tikrosios ūkinės bendrijos ar komanditinės ūkinės bendrijos, kuri laikinai nevykdo veiklos ir apie tai yra informavusi mokesčių administratorių centrinio mokesčių administratoriaus nustatyta tvarka, savininkas arba mažosios bendrijos narys ar tikrosios ūkinės bendrijos ar komanditinės ūkinės bendrijos tikrasis narys arba Juridinių asmenų registre suteiktą likviduojamos ar bankrutuojančios individualios įmonės, mažosios bendrijos,

tikrosios ūkinės bendrijos ar komanditinės ūkinės bendrijos statusą turinčios individualios įmonės savininkas ar mažosios bendrijos narys, ar tikrosios ūkinės bendrijos ar komanditinės ūkinės bendrijos tikrasis narys, ir asmenį, įregistravusį ūkinius gyvūnus, kuris neturi ūkininko statuso ar nėra ūkininko partneris arba nėra įregistravęs žemės ūkio valdos ar nėra žemės ūkio valdos partneris;

3) yra asmuo nuo 16 metų iki teisės aktais nustatyto senatvės pensijos amžiaus;

4) yra asmuo, pagal Lietuvos Respublikos darbo kodeksą galintis būti darbuotoju, išskyrus asmenį, Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo nustatyta tvarka pripažintą nedarbingu;

5) nestudijuoja aukštojoje mokykloje pagal nuolatinės formos studijų programas, nesimoko pagal bendrojo ugdymo arba pagal formaliojo profesinio mokymo programas, išskyrus asmenis, kurie mokosi pagal suaugusiųjų pradinio, pagrindinio, vidurinio ugdymo programas, ar asmenis, kurie mokosi pagal formaliojo profesinio mokymo programas savo lėšomis;

6) tiek savarankiškai, tiek naudodamasis teritorinės darbo biržos teikiamomis darbo rinkos paslaugomis ieško darbo Lietuvos Respublikos Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatyta tvarka.“

Taigi Užimtumo įstatymo 22 straipsnio 1 dalyje (su 2017 m. birželio 6 d. pakeitimu) nustatytos bedarbio statuso įgijimo sąlygos, *inter alia* asmuo turi būti darbingo amžiaus, galintis dirbti, jis turi neturėti darbo (nebūti darbo ar jiems prilygintų teisinių santykių subjektu ar savarankiškai dirbančiu asmeniu, išskyrus įstatymo nustatytas išimtis), aktyviai ieškoti darbo. Šioje konstitucinės justicijos byloje ginčijamame Užimtumo įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 5 punkte (2017 m. birželio 6 d. redakcija) įtvirtinta kitokio pobūdžio bedarbio statuso įgijimo sąlyga – asmens nesimokymas ar nestudijavimas (išskyrus šiame punkte numatytas išimtis), *inter alia* nestudijavimas aukštojoje mokykloje pagal nuolatinės formos studijų programas.

8. Minėta, kad pareiškėjas taip pat abejoja Užimtumo įstatymo 24 straipsnio 4 dalies 4 punkto (2017 m. birželio 6 d. redakcija) atitiktimi Konstitucijai.

8.1. Pažymėtina, kad Užimtumo įstatymo 24 straipsnio „Bedarbio statuso sustabdymo, atkūrimo ir panaikinimo pagrindai“ 4 dalyje (su 2017 m. birželio 6 d. pakeitimu) nustatyta:

„Bedarbio statusas panaikinamas atsiradus bent vienai iš šioje dalyje nurodytų aplinkybių:

1) atsiranda neterminuoti arba ilgesnės kaip 6 mėnesių trukmės terminuoti darbo santykiai ar darbo santykiams prilyginti teisiniai santykiai, išskyrus dalyvavimą įdarbinimo subsidijuojant ir darbo įgūdžių įgijimo rėmimo priemonėse, arba bedarbis pradeda vykdyti individualią veiklą ilgesnį kaip 6 mėnesių laikotarpį, arba įsteigia individualią įmonę, tampa mažosios bendrijos, tikrosios ūkinės bendrijos ar komanditinės ūkinės bendrijos nariu, arba atnaujina individualiosios įmonės, mažosios bendrijos, tikrosios ūkinės bendrijos ar komanditinės ūkinės bendrijos veiklą, kuri buvo

laikinai nevykdoma, arba kitaip pradeda vykdyti šio įstatymo 7 straipsnyje nurodytą veiklą įsteigęs juridinį asmenį ar kitą organizacinę struktūrą arba veiklą, kitaip susijusią su veikla juridiniame asmenyje;

2) bedarbis įregistruoja ūkininko ūkį Ūkininkų ūkių registre ar tampa ūkininko partneriu arba įregistruoja žemės ūkio valdą Lietuvos Respublikos žemės ūkio ir kaimo verslo registre ar tampa žemės ūkio valdos partneriu;

3) bedarbis sukanka teisės aktais nustatytą senatvės pensijos amžių arba pripažįstamas nedarbingu;

4) bedarbis pradeda studijuoti aukštojoje mokykloje pagal nuolatinės formos studijų programas arba mokytis pagal bendrojo ugdymo arba formaliojo profesinio mokymo programas, išskyrus bedarbius, kurie mokosi pagal suaugusiųjų pradinio, pagrindinio, vidurinio ugdymo programas, bedarbius, kurie mokosi pagal formaliojo profesinio mokymo programas savo lėšomis, ar bedarbius, kurie dalyvauja paramos mokymuisi priemonėse;

5) bedarbis be svarbių priežasčių atsisako siūlomo šio įstatymo 30 straipsnio 2 dalyje nurodyto tinkamo darbo arba sudaryti individualų užimtumo veiklos planą, arba dalyvauti individualiame užimtumo veiklos plane numatytose aktyvios darbo rinkos politikos priemonėse, užimtumo didinimo programose ar naudotis šiame plane numatytomis darbo rinkos paslaugomis;

6) bedarbis be svarbių priežasčių neatvyksta į teritorinę darbo biržą nustatytu laiku priimti pasiūlymo dirbti arba sudaryti individualaus užimtumo veiklos plano, arba dalyvauti individualiame užimtumo veiklos plane numatytose aktyvios darbo rinkos politikos priemonėse, užimtumo didinimo programose ar naudotis šiame plane numatytomis darbo rinkos paslaugomis;

7) bedarbis be svarbių priežasčių Lietuvos Respublikos Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatyta tvarka savarankiškai neieško darbo ir nevykdo šio įstatymo 5 straipsnio 3 punkte nurodytos veiklos arba (ir) daugiau negu vieną kartą pažeidžia atsiskaitymo už savarankišką darbo paiešką tvarką;

8) bedarbis be svarbių priežasčių nutraukia dalyvavimą paramos mokymuisi ar remiamojo įdarbinimo priemonėse arba po profesinio mokymo be svarbių priežasčių atsisako įsidarbinti ar dirbti savarankiškai pagal įgytą ar patobulintą kvalifikaciją arba (ir) įgytą kompetenciją, arba nutraukia darbo sutartį ar savarankišką veiklą per 6 mėnesius nuo įsidarbinimo ar veiklos pradžios dienos;

9) teritorinė darbo birža pakartotinai per 12 mėnesių laikotarpį iš nelegalaus darbo, nedeklaruoto darbo ir nedeklaruotos savarankiškos veiklos kontrolę ir prevenciją vykdančių ar kitų institucijų gauna informacijos apie bedarbio nelegaliai gautas ar gaunamas pajamas ir (ar) nelegalų darbą, neteisėtą veiklą, susijusią su pajamų gavimu;

10) pasibaigia bedarbio leidimo gyventi Lietuvos Respublikoje galiojimas;

11) įsiteisėja teismo sprendimas, nutartis arba teismo nuosprendis, kuriuo bedarbiui paskiriama bausmė, administracinė nuobauda arba jam pritaikomos poveikio, procesinės prievartos ar priverčiamosios medicinos priemonės, dėl kurių pobūdžio jis negali dirbti ir (ar) teritorinėje darbo biržoje tęsti darbo paieškos;

12) bedarbis teisės aktų nustatyta tvarka deklaruoja išvykimą iš Lietuvos Respublikos, išskyrus Europos Sąjungos reglamentuose dėl socialinės apsaugos sistemų koordinavimo numatytą laikotarpį, kuriuo mokama asmens nedarbo socialinio draudimo išmoka;

13) gaunamas bedarbio prašymas nutraukti jo registraciją teritorinėje darbo biržoje;

14) bedarbis miršta.“

8.2. Taigi Užimtumo įstatymo 24 straipsnio 4 dalyje (su 2017 m. birželio 6 d. pakeitimu) nustatyti bedarbio statuso panaikinimo pagrindai *inter alia* yra susiję su Užimtumo įstatymo 22 straipsnio 1 dalyje (su 2017 m. birželio 6 d. pakeitimu) nurodytų bedarbio statuso įgijimo sąlygų išnykimu (kaip antai bedarbio statusas panaikinamas, kai asmuo sukanka senatvės pensijos amžių ar pripažįstamas nedarbingu, tampa darbo ar jiems prilygintų teisinių santykių subjektu, be svarbių priežasčių aktyviai neieško darbo ir kt.). Šioje konstitucinės justicijos byloje ginčijamame Užimtumo įstatymo 24 straipsnio 4 dalies 4 punkte (2017 m. birželio 6 d. redakcija) nustatytas bedarbio statuso panaikinimo pagrindas yra susijęs su Užimtumo įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 5 punkte (2017 m. birželio 6 d. redakcija) nustatyta bedarbio statuso įgijimo sąlyga – bedarbio statusas panaikinamas, kai asmuo pradeda studijuoti aukštojoje mokykloje pagal nuolatinės formos studijų programas, t. y. nebeatitinka Užimtumo įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 5 punkte (2017 m. birželio 6 d. redakcija) nustatytos sąlygos.

9. Pažymėtina, kad Užimtumo įstatymas, *inter alia* jo 22, 24 straipsniai, buvo ne kartą keičiamas, *inter alia* Seimo 2017 m. gruodžio 21 d. priimtu Lietuvos Respublikos užimtumo įstatymo Nr. XII-2470 13, 16, 20, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 35, 37, 38, 39, 39^1, 40, 41, 42, 44, 45, 47, 48 ir 49 straipsnių pakeitimo įstatymu, kurio 4 straipsniu Užimtumo įstatymo 22 straipsnis (su 2017 m. birželio 6 d. pakeitimu) išdėstytas nauja redakcija, tačiau nagrinėjamoje konstitucinės justicijos byloje ginčijamas teisinis reguliavimas šiai bylai aktualiu aspektu nepakito.

10. Ginčijamos Užimtumo įstatymo 22 straipsnio 1 dalies, 24 straipsnio 4 dalies nuostatos aiškintinos kartu su Seimo 2016 m. birželio 29 d. priimtu Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo Nr. XI-242 pakeitimo įstatymu pakeisto ir nauja redakcija išdėstyto Mokslo ir studijų įstatymo 53 straipsnyje įtvirtintu teisiniu reguliavimu.

10.1. Mokslo ir studijų įstatymo 53 straipsnio „Pirmosios ir antrosios pakopų, vientisųjų ir profesinių studijų vykdymo reikalavimai“ (2016 m. birželio 29 d. redakcija) 3 dalyje buvo nustatyta, kad studijos gali būti dviejų formų: nuolatinės ir ištęstinės, tačiau baigus skirtingų formų studijas įgytas išsilavinimas yra lygiavertis. Pagal šio įstatymo 53 straipsnio (2016 m. birželio 29 d.

redakcija) 4 dalį nuolatinės formos studijų vienų metų įprastinė apimtis buvo 60 kreditų, bet ne mažiau kaip 45 kreditai, o ištęstinės formos studijų vienų metų apimtis galėjo būti mažesnė kaip 45 studijų kreditai, bet bendra jų trukmė neturėjo būti daugiau kaip pusantro karto ilgesnė negu nuolatinės formos studijų trukmė, nuolatinėms studijoms taikant 60 studijų kreditų normą.

Seimo 2018 m. lapkričio 20 d. priimtu Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo Nr. XI-242 4, 10, 11, 48, 52, 53, 58, 59, 77, 78, 79 ir 82 straipsnių pakeitimo įstatymu Mokslo ir studijų įstatymo 53 straipsnis (2016 m. birželio 29 d. redakcija) buvo pakeistas ir išdėstytas nauja redakcija, tačiau šio įstatymo 53 straipsnio (2016 m. birželio 29 d. redakcija) 3, 4 dalyse nustatytas teisinis reguliavimas nagrinėjamoje konstitucinės justicijos byloje aktualiu aspektu nepakito.

10.2. Šiame kontekste paminėtina, kad Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2016 m. gruodžio 30 d. įsakymu Nr. V-1168 patvirtinto Bendrųjų studijų vykdymo reikalavimų aprašo 19.1 papunktyje, be kita ko, nustatyta, kad nuolatinės formos studijos yra pagrindinė studijų organizavimo forma, o pagal šio aprašo 20 punktą aukštųjų mokyklų patvirtintose studijų programose numatyti studijų rezultatai, studijų apimtis kreditais ir kontaktinio darbo apimtis yra tokie patys nepriklausomai nuo studijų formos; studijos ištęstine forma vykdomos pagal visam studijų laikotarpiui patvirtintą planą arba individualų studijų planą, kurie sudaromi atsižvelgiant į numatomus pasiekti studijų rezultatus, aukštosios mokyklos patvirtintus studentų saugos ir sveikatos reikalavimus, galimybę studentams derinti studijas su profesiniu ir (ar) kitu užimtumu.

10.3. Šiame kontekste paminėtina ir tai, kad pagal Mokslo ir studijų įstatymo 62 straipsnio „Studentų teisės ir pareigos“ (2016 m. birželio 29 d. redakcija) 1 dalies 2 punktą teisė studijuoti pagal individualų studijų planą (vadovaujantis senato nustatyta tvarka) suteikiama visiems studentams, t. y. nepaisant to, kokią studijų formą jie pasirinko.

10.4. Taigi darytina išvada, kad pagal ginčijamą teisinį reguliavimą, nustatytą Užimtumo įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 5 punkte (2017 m. birželio 6 d. redakcija), šio įstatymo 24 straipsnio 4 dalies 4 punkte (2017 m. birželio 6 d. redakcija), aiškintiną kartu su teisiniu reguliavimu, nustatytu Mokslo ir studijų įstatymo 53 straipsnyje (2016 m. birželio 29 d. redakcija), pagal kurį, kaip minėta, studijos aukštosiose mokyklose organizuojamos dviem formomis – nuolatine ir ištęstine, tiek bedarbio statuso įgijimas, tiek bedarbio statuso panaikinimas siejamas ne su pačiu studijų aukštojoje mokykloje faktu, o su studijų aukštojoje mokykloje forma, t. y. tik asmenys, pasirinkę ištęstinės formos studijų programas, atitinkantys ir kitas Užimtumo įstatymo 22 straipsnio 1 dalyje (su 2017 m. birželio 6 d. pakeitimu) nustatytas sąlygas, gali įgyti ir išlaikyti bedarbio statusą.

11. Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina ir tai, kad ginčijamos Užimtumo įstatymo 22 straipsnio 1 dalies, 24 straipsnio 4 dalies nuostatos aiškintinos atsižvelgiant, be kita ko, į Nedarbo socialinio draudimo įstatyme, kuris Seimo 2016 m. birželio 21 d. priimtu Lietuvos

Respublikos nedarbo socialinio draudimo įstatymo Nr. IX-1904 pakeitimo įstatymu buvo išdėstytas nauja redakcija, įtvirtintą teisinį reguliavimą, kuriuo *inter alia* nustatyti subjektai, turintys teisę gauti nedarbo draudimo išmoką.

11.1. Nedarbo socialinio draudimo įstatymo 2 straipsnyje „Nedarbo draudimas“ (2016 m. birželio 21 d. redakcija) buvo nustatyta, kad nedarbo draudimas yra socialinio draudimo rūšis, įstatymų nustatytais atvejais kompensuojanti šios rūšies draudimu apdraustiems asmenims dėl nedarbo ar dalinio nedarbo negautas pajamas arba jų dalį ir (arba) finansuojanti Užimtumo įstatymo nustatytas aktyvios darbo rinkos politikos priemones.

Seimo 2018 m. birželio 28 d. priimtu Lietuvos Respublikos nedarbo socialinio draudimo įstatymo Nr. IX-1904 2, 3, 6, 8, 13, 15 ir 19 straipsnių pakeitimo įstatymu Nedarbo socialinio draudimo įstatymo 2 straipsnis (2016 m. birželio 21 d. redakcija) buvo pakeistas ir išdėstytas nauja redakcija. 2018 m. birželio 28 d. redakcija išdėstyto Nedarbo socialinio draudimo įstatymo 2 straipsnyje nustatyta: „Nedarbo draudimas yra socialinio draudimo rūšis. Nedarbo draudimas įstatymų nustatytais atvejais kompensuoja šios rūšies draudimu apdraustiems asmenims dėl nedarbo ar dalinio darbo negautas pajamas arba jų dalį.“

Taigi pagal Nedarbo socialinio draudimo įstatymo 2 straipsnyje nustatytą teisinį reguliavimą pagrindinė nedarbo socialinio draudimo paskirtis – kompensuoti asmenims dėl nedarbo ar dalinio darbo negautas pajamas arba jų dalį.

11.2. Nedarbo socialinio draudimo įstatymo 5 straipsnio „Teisė į nedarbo draudimo išmoką“ 1 dalyje (su 2017 m. birželio 6 d. pakeitimu) buvo nustatyta:

„Teisę į nedarbo draudimo išmoką turi teritorinėje darbo biržoje įsiregistravę šio įstatymo 4 straipsnyje nurodyti asmenys, kuriems suteiktas bedarbio statusas, jeigu teritorinė darbo birža jiems nepasiūlė tinkamo darbo ar aktyvios darbo rinkos politikos priemonių ir jeigu jie atitinka bent vieną iš šių sąlygų:

1) iki įsiregistravimo teritorinėje darbo biržoje turi ne mažesnį kaip 12 mėnesių nedarbo draudimo stažą per paskutinius 30 mėnesių;

2) baigė privalomąją pradinę karo tarnybą ar alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą arba buvo paleisti iš nuolatinės privalomosios pradinės karo tarnybos, kurios metu įgijo pagrindinį karinį parengtumą.“

Seimo 2017 m. gruodžio 21 d. priimtu Lietuvos Respublikos nedarbo socialinio draudimo įstatymo Nr. IX-1904 5, 6, 8, 10 ir 11 straipsnių pakeitimo įstatymu buvo pakeistas ir nauja redakcija išdėstytas Nedarbo socialinio draudimo įstatymo 5 straipsnis, *inter alia* šio straipsnio 1 dalis, kurioje vietoj žodžių „teritorinė darbo birža“ įrašyti žodžiai „Užimtumo tarnyba“.

Taigi pagal Nedarbo socialinio draudimo įstatymo 5 straipsnio 1 dalyje (su 2017 m. birželio 6 d. pakeitimu) nustatytą teisinį reguliavimą teisę gauti nedarbo draudimo išmoką turi bedarbio

statusą turintys asmenys, kuriems teritorinė darbo birža nepasiūlė tinkamo darbo ar aktyvios darbo rinkos politikos priemonių, atitinkantys bent vieną iš nustatytų sąlygų, *inter alia* atitinkantys šio straipsnio 1 dalies 1 punkte nustatytą sąlygą turėti ne mažesnį kaip 12 mėnesių nedarbo socialinio draudimo stažą per paskutinius 30 mėnesių. Pažymėtina, kad asmenys, neatitinkantys Užimtumo įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 5 punkte (2017 m. birželio 6 d. redakcija) nustatytos bedarbio statuso įgijimo sąlygos nestudijuoti aukštojoje mokykloje pagal nuolatinės formos studijų programas, pagal Nedarbo socialinio draudimo įstatymo 5 straipsnio 1 dalį (su 2017 m. birželio 6 d. pakeitimu) neturi teisės į nedarbo draudimo išmoką, nors ir atitinka šio straipsnio 1 dalies 1 punkte nustatytą sąlygą turėti ne mažesnį kaip 12 mėnesių nedarbo socialinio draudimo stažą per paskutinius 30 mėnesių.

11.3. Šiame kontekste pažymėtina, kad Nedarbo socialinio draudimo įstatymo 7 straipsnio „Nedarbo draudimo išmokos mokėjimo trukmė ir tvarka“ 2 dalyje (2017 m. birželio 6 d. redakcija) nustatyta, jog nedarbo draudimo išmoka mokama 9 mėnesius.

Taigi pagal Nedarbo socialinio draudimo įstatymo 7 straipsnio 2 dalyje (2017 m. birželio 6 d. redakcija) nustatytą teisinį reguliavimą nedarbo draudimo išmoka tik ribotą laiką (9 mėnesius) kompensuoja asmeniui dėl nedarbo ar dalinio darbo negautas pajamas arba jų dalį.

11.4. Pagal Nedarbo socialinio draudimo įstatymo 9 straipsnio (2016 m. birželio 21 d. redakcija) 2 dalį nedarbo draudimo išmokos mokėjimas nutraukiamas, kai bedarbiui Užimtumo įstatymo nustatyta tvarka panaikinamas bedarbio statusas, pasibaigia nedarbo draudimo išmokos mokėjimo terminas, jeigu jis negali būti pratęstas šio įstatymo nustatyta tvarka.

Taigi pagal Nedarbo socialinio draudimo įstatymo 9 straipsnio (2016 m. birželio 21 d. redakcija) 2 dalį nedarbo draudimo išmokos mokėjimas nutraukiamas *inter alia* panaikinus asmeniui suteiktą bedarbio statusą Užimtumo įstatymo 24 straipsnio 4 dalies 4 punkte (2017 m. birželio 6 d. redakcija) nustatytu pagrindu – asmeniui pradėjus studijuoti aukštojoje mokykloje pagal nuolatinės formos studijų programas, t. y., kaip minėta, kai jis nebeatitinka Užimtumo įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 5 punkte (2017 m. birželio 6 d. redakcija) nustatytos sąlygos, nepaisant to, ar asmuo atitinka Nedarbo socialinio draudimo įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 1 punkte (2017 m. birželio 6 d. redakcija) nustatytą teisės į nedarbo draudimo išmoką sąlygą turėti ne mažesnį kaip 12 mėnesių nedarbo socialinio draudimo stažą per paskutinius 30 mėnesių.

12. Šios bylos kontekste apibendrinant ginčijamą Užimtumo įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 5 punkte (2017 m. birželio 6 d. redakcija), šio įstatymo 24 straipsnio 4 dalies 4 punkte (2017 m. birželio 6 d. redakcija) nustatytą ir su juo susijusį teisinį reguliavimą pažymėtina, kad pagal jį:

– ginčijamuose Užimtumo įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 5 punkte (2017 m. birželio 6 d. redakcija), 24 straipsnio 4 dalies 4 punkte (2017 m. birželio 6 d. redakcija) nustatyta bedarbio statuso įgijimo ir išlaikymo sąlyga – asmens nestudijavimas aukštojoje mokykloje pagal nuolatinės formos studijų programas;

– tiek bedarbio statuso įgijimas, tiek bedarbio statuso panaikinimas pagal Užimtumo įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 5 punkte (2017 m. birželio 6 d. redakcija), šio įstatymo 24 straipsnio 4 dalies 4 punkte (2017 m. birželio 6 d. redakcija) nustatytą teisinį reguliavimą yra siejamas ne su pačiu studijų aukštojoje mokykloje faktu, o su studijų aukštojoje mokykloje forma, t. y. tik asmenys, pasirinkę ištęstinės formos studijų programas, atitinkantys ir kitas Užimtumo įstatymo 22 straipsnio 1 dalyje (su 2017 m. birželio 6 d. pakeitimu) nustatytas sąlygas (*inter alia* būti darbingo amžiaus, galinčiu dirbti asmeniu, neturėti darbo ir aktyviai jo ieškoti), gali turėti ir išlaikyti bedarbio statusą;

– asmenys, neatitinkantys Užimtumo įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 5 punkte (2017 m. birželio 6 d. redakcija) nustatytos bedarbio statuso įgijimo sąlygos nestudijuoti aukštojoje mokykloje pagal nuolatinės formos studijų programas, pagal Nedarbo socialinio draudimo įstatymo 5 straipsnio 1 dalį (su 2017 m. birželio 6 d. pakeitimu) neturi teisės į nedarbo draudimo išmoką, nors ir, teritorinei darbo biržai nepasiūlius tinkamo darbo ar aktyvios darbo rinkos politikos priemonių, atitinka šio straipsnio 1 dalies 1 punkte nustatytą sąlygą turėti ne mažesnį kaip 12 mėnesių nedarbo socialinio draudimo stažą per paskutinius 30 mėnesių;

– pagal Nedarbo socialinio draudimo įstatymo 9 straipsnio (2016 m. birželio 21 d. redakcija) 2 dalį nedarbo draudimo išmokos mokėjimas nutraukiamas *inter alia* panaikinus asmeniui bedarbio statusą Užimtumo įstatymo 24 straipsnio 4 dalies 4 punkte (2017 m. birželio 6 d. redakcija) nustatytu pagrindu – asmeniui pradėjus studijuoti aukštojoje mokykloje pagal nuolatinės formos studijų programas, t. y., kaip minėta, kai jis nebeatitinka Užimtumo įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 5 punkte (2017 m. birželio 6 d. redakcija) nustatytos sąlygos, nepaisant to, ar asmuo atitinka Nedarbo socialinio draudimo įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 1 punkte (2017 m. birželio 6 d. redakcija) nustatytą teisės į nedarbo draudimo išmoką sąlygą turėti ne mažesnį kaip 12 mėnesių nedarbo socialinio draudimo stažą per paskutinius 30 mėnesių.

II

Europos Sąjungos teisės aktuose nustatytas teisinis reguliavimas

13. Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste aktualios Europos Sąjungos teisės aktų nuostatos, susijusios su bedarbio sąvoka.

13.1. Europos Bendrijų Komisijos 2000 m. rugsėjo 7 d. reglamento (EB) Nr. 1897/2000, įgyvendinančio Tarybos reglamentą (EB) Nr. 577/98 dėl darbo jėgos atrankinio tyrimo organizavimo Bendrijoje (toliau – Komisijos reglamentas (EB) Nr. 1897/2000), I priedo „Darbo jėgos tyrimai: nedarbo sąvokos apibrėžimas“ 1 straipsnio 1 dalyje apibrėžiant nedarbo sąvoką nustatyta, kad pagal Tarptautinės darbo organizacijos (TDO) standartus, patvirtintus 13-ojoje ir 14-ojoje tarptautinės užimtumo statistikos specialistų konferencijose (TUSSK), atliekant Bendrijos darbo jėgos atrankinį tyrimą bedarbiams priskiriami 15–74 metų amžiaus asmenys, kurie:

a) tiriamosios savaitės metu neturi darbo, t. y. neturi apmokamo arba savarankiško darbo ir nedirba (vieną valandą ar ilgiau);

b) šiuo metu gali dirbti, t. y. gali pradėti dirbti apmokamą darbą arba dirbti savarankiškai per artimiausias dvi savaites po tiriamosios savaitės;

c) aktyviai ieško darbo, t. y. per keturių savaičių laikotarpį, kuris baigėsi tiriamąją savaitę, ėmėsi konkrečių veiksmų apmokamam arba savarankiškam darbui susirasti arba rado darbą, kurį pradės dirbti vėliau, t. y. ne vėliau kaip po trijų mėnesių.

13.2. Komisijos reglamento (EB) Nr. 1897/2000 I priedo 1 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad šio straipsnio 1 dalies c punkte paminėtiems konkretiems veiksmams priskiriami šie veiksmai:

– ryšių su valstybine darbo birža palaikymas ieškant darbo, nesvarbu, kas ėmėsi tokios iniciatyvos (jeigu registracija pratęsiama tik dėl administracinių priežasčių, tai nelaikoma aktyviu veiksmu),

– ryšių su privačia agentūra (laikino įdarbinimo agentūra, darbuotojų paieškos ir atrankos paslaugas teikiančia įmone ir t. t.) palaikymas ieškant darbo,

– tiesioginis kreipimasis į darbdavius,

– darbo ieškojimas per draugus, giminaičius, sąjungas ir t. t.,

– darbo paieškos skelbimų pateikimas ir reagavimas į darbo pasiūlos skelbimus,

– darbo pasiūlos skelbimų nagrinėjimas,

– įdarbinimo testų ar egzaminų laikymas arba dalyvavimas pokalbiuose,

– žemės, patalpų arba įrengimų ieškojimas,

– paraiškų leidimams, licencijoms ar finansinėms lėšoms gauti pateikimas.

13.3. Šiame kontekste paminėtina ir tai, kad pagal Komisijos reglamento (EB) Nr. 1897/2000 I priedo 2 straipsnį mokymasis ir profesinis mokymas yra įsidarbinimo galimybių gerinimas, tačiau ne darbo paieška; darbo neturintys, tačiau besimokantys arba profesiniuose mokymuose dalyvaujantys asmenys laikomi bedarbiais tik tuo atveju, jeigu jie „šiuo metu gali dirbti“ ir „ieško darbo“, kaip apibrėžta šio straipsnio 1 dalies b ir c punktuose.

13.4. Apibendrinant Komisijos reglamente (EB) Nr. 1897/2000 išdėstytą teisinį reguliavimą nagrinėjamoje konstitucinės justicijos byloje aktualiu aspektu, pažymėtina, kad pagal jį:

– bedarbiu laikytinas darbingas 15–74 metų amžiaus asmuo, aktyviai ieškantis darbo visomis jam prieinamomis priemonėmis;

– besimokantis arba profesiniuose mokymuose dalyvaujantis asmuo gali būti laikomas bedarbiu, jeigu atitinka kitus kriterijus, keliamus asmeniui, siekiančiam gauti bedarbio statusą, t. y. ieško darbo ir gali jį dirbti.

III

Konstitucijos nuostatos ir oficialioji konstitucinė doktrina

14. Šioje konstitucinės justicijos byloje tiriama Užimtumo įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 5 punkto (2017 m. birželio 6 d. redakcija) tiek, kiek jame nustatyta, kad bedarbiu laikomas asmuo, kuris nestudijuoja aukštojoje mokykloje pagal nuolatinės formos studijų programas, taip pat šio įstatymo 24 straipsnio 4 dalies 4 punkto (2017 m. birželio 6 d. redakcija) tiek, kiek jame nustatyta, kad bedarbio statusas panaikinamas, kai bedarbis pradeda studijuoti aukštojoje mokykloje pagal nuolatinės formos studijų programas, atitiktis Konstitucijos 29 straipsniui, 41 straipsnio 3 dalies nuostatai „Aukštasis mokslas prieinamas visiems pagal kiekvieno žmogaus sugebėjimus“, 52 straipsniui, konstituciniam teisėtų lūkesčių apsaugos principui.

15. Konstitucijos 52 straipsnyje nustatyta: „Valstybė laiduoja piliečių teisę gauti senatvės ir invalidumo pensijas, socialinę paramą nedarbo, ligos, našlystės, maitintojo netekimo ir kitais įstatymų numatytais atvejais.“

15.1. Aiškindamas Konstitucijos 52 straipsnį Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad pagal Konstituciją kiekvienas pilietis turi teisę į socialinę apsaugą ir kad šiame Konstitucijos straipsnyje nurodyta socialinė parama – tai viena iš socialinės apsaugos formų (2002 m. lapkričio 25 d. nutarimas); socialinės apsaugos priemonės išreiškia visuomenės solidarumo idėją (1997 m. kovo 12 d. nutarimas).

15.2. Konstitucijos 52 straipsnyje pavartota formuluotė „valstybė laiduoja“ *inter alia* reiškia, kad pensijos ir įvairios socialinės paramos rūšys, *inter alia* socialinė parama nedarbo atveju, garantuojamos tiems asmenims ir tokiais pagrindais bei tokio dydžio, kokie nustatyti įstatymuose (*inter alia* 2012 m. vasario 6 d., 2013 m. vasario 22 d. nutarimai), tačiau Konstitucijoje garantuotos asmens teisės į socialinę paramą atsiradimas negali būti susietas su konstituciškai nepagrįstomis sąlygomis (2005 m. vasario 7 d. nutarimas). Pagal Konstituciją, *inter alia* jos 52 straipsnį, įstatymų leidėjas, reguliuodamas vienos iš socialinės paramos rūšių – socialinės paramos nedarbo atveju santykius, turi nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuriuo būtų užtikrinta, kad asmuo, dėl tam tikrų priežasčių netekęs darbo, gautų atitinkamą socialinę paramą, *inter alia* turi būti nustatytos pakankamos teisės į socialinę paramą nedarbo atveju įgyvendinimo priemonės (2014 m. vasario 14 d. nutarimas).

15.3. Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad įstatymų leidėjas, pagal Konstitucijos 52 straipsnį nustatydamas konstitucinės teisės į socialinę paramą nedarbo atveju įgyvendinimo priemones, gali pasirinkti įvairius šios paramos teikimo modelius, *inter alia* grindžiamus socialiniu draudimu. Kaip konstatuota Konstitucinio Teismo 1997 m. kovo 12 d., 2013 m. vasario 15 d. nutarimuose, socialinio draudimo paskirtis – teikti asmenims gyvenimui reikalingas lėšas ir paslaugas, jei jie negali dėl įstatyme nustatytų priežasčių apsirūpinti iš darbo ir kitokių pajamų arba dėl įstatyme nustatytų priežasčių turi papildomų išlaidų. Įstatymo normomis nustatyta socialinio draudimo sistema prasminga tik tokiu atveju, kai užtikrina asmenų, kurie negali

dėl įstatyme nustatytų priežasčių apsirūpinti iš darbo ir kitokių pajamų arba dėl įstatyme nustatytų priežasčių turi papildomų išlaidų, konstitucinę teisę į socialinę apsaugą (1997 m. kovo 12 d. nutarimas).

16. Konstitucinis Teismas 2013 m. vasario 7 d. nutarime pažymėjo, kad Konstitucijos 52 straipsnis, kuriame *inter alia* nustatyti socialinės paramos pagrindai, aiškintinas kartu su Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalimi, kurioje nustatyta: „Kiekvienas žmogus <...> turi teisę <...> gauti <...> socialinę apsaugą nedarbo atveju.“

Pažymėtina, kad Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalyje yra įtvirtinta *inter alia* kiekvieno žmogaus teisė gauti socialinę apsaugą nedarbo atveju, kuri apima *inter alia* teisę gauti socialinę paramą, valstybės laiduojamą pagal Konstitucijos 52 straipsnį.

17. Aiškindamas Konstitucijos 52 straipsnį kartu su Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalimi Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad:

– jei asmuo dėl tam tikrų priežasčių netenka darbo ir negali pasirūpinti savo gerove, valstybei kyla pareiga nustatyti tokį teisinį reguliavimą, pagal kurį asmeniui būtų užtikrinta socialinė parama nedarbo atveju; įstatymų leidėjas gali pasirinkti ir įstatymuose įtvirtinti minėtos paramos modelį, tačiau negali nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kuris sudarytų prielaidas atsirasti tokiai situacijai, kad asmuo, dėl tam tikrų priežasčių netekęs darbo, negautų atitinkamos socialinės paramos (*inter alia* 2013 m. vasario 7 d. nutarimas, 2019 m. sausio 10 d. sprendimas);

– Konstitucijoje įtvirtintas socialinio solidarumo principas nepaneigia asmeninės atsakomybės už savo likimą, todėl socialinės apsaugos teisinis reguliavimas turi būti toks, kad būtų sudarytos prielaidos ir paskatos kiekvienam visuomenės nariui pačiam pasirūpinti savo gerove, o ne pasikliauti vien valstybės laiduojama socialine apsauga (*inter alia* 2012 m. vasario 6 d., 2013 m. vasario 7 d., 2015 m. gegužės 26 d. nutarimai);

– asmeniui teikiama socialinė parama neturi virsti privilegija, ji neturi sudaryti prielaidų asmeniui pačiam nesiekti gauti didesnių pajamų, nesistengti ieškoti galimybių užtikrinti sau ir savo šeimai žmogaus orumą atitinkančias gyvenimo sąlygas (2013 m. vasario 7 d. nutarimas).

18. Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad Konstitucijos 52 straipsnis, kuriame *inter alia* nustatyti socialinės paramos pagrindai, aiškintinas kartu su konstituciniu teisinės valstybės principu ir kitomis susijusiomis Konstitucijos normomis ir principais (2013 m. vasario 7 d. nutarimas), *inter alia* su asmenų lygiateisiškumo, proporcingumo, teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio tikrumo ir teisinio saugumo principais (2012 m. vasario 6 d. nutarimas).

18.1. Konstitucinis Teismas savo aktuose ne kartą yra konstatavęs, kad Konstitucijos 29 straipsnyje nustatytas konstitucinis asmenų lygiateisiškumo principas įtvirtina formalią visų asmenų lygybę, įpareigoja vienodus faktus teisiškai vertinti vienodai ir draudžia iš esmės tokius pat faktus savavališkai vertinti skirtingai, neleidžia asmenų diskriminuoti ir teikti jiems privilegijų

(*inter alia* 2005 m. lapkričio 10 d., 2018 m. kovo 8 d., 2018 m. gruodžio 21 d. nutarimai); šis principas taip pat suponuoja pareigą įstatymų leidėjui nustatyti vienodą (nediferencijuotą) teisinį reguliavimą tam tikrų asmenų kategorijų, esančių vienodoje padėtyje, atžvilgiu, kai tarp tų asmenų kategorijų nėra tokio pobūdžio ir tokios apimties skirtumų, kad toks nevienodas jų traktavimas būtų objektyviai pateisinamas (*inter alia* 2013 m. vasario 22 d., 2015 m. vasario 6 d., 2019 m. rugsėjo 19 d. nutarimai).

18.2. Konstitucinis Teismas taip pat yra konstatavęs, jog proporcingumo principas reiškia, kad įstatyme nustatytos priemonės turi atitikti teisėtus ir visuomenei svarbius tikslus, kad šios priemonės turi būti būtinos minėtiems tikslams pasiekti ir kad jos neturi varžyti asmens teisių ir laisvių akivaizdžiai labiau, negu reikia šiems tikslams pasiekti (*inter alia* 2009 m. gruodžio 11 d., 2014 m. vasario 14 d., 2019 m. rugsėjo 19 d. nutarimai).

18.3. Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad teisėtų lūkesčių apsauga, teisinis tikrumas ir teisinis saugumas suponuoja valstybės pareigą užtikrinti teisinio reguliavimo tikrumą ir stabilumą, apsaugoti asmenų teises, gerbti teisėtus interesus ir teisėtus lūkesčius, vykdyti prisiimtus įsipareigojimus asmeniui; jų neužtikrinus, nebūtų užtikrintas asmens pasitikėjimas valstybe ir teise (*inter alia* 2003 m. kovo 4 d., 2016 m. birželio 20 d., 2017 m. sausio 25 d. nutarimai). Vienas iš teisėtų lūkesčių apsaugos principo elementų yra teisių, įgytų pagal Konstituciją, Konstitucijai neprieštaraujančius įstatymus ir kitus teisės aktus, apsauga; pagal Konstituciją santykiuose su valstybe yra saugomi ir ginami tik tie asmens lūkesčiai, kurie kyla iš pačios Konstitucijos ar įstatymų bei kitų teisės aktų, neprieštaraujančių Konstitucijai; tik tokie asmens lūkesčiai santykiuose su valstybe laikomi teisėtais (*inter alia* 2003 m. liepos 4 d., 2013 m. gegužės 24 d., 2018 m. gruodžio 21 d. nutarimai).

18.4. Kaip yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, konstitucinis teisinės valstybės principas, be kitų reikalavimų, suponuoja ir tai, kad turi būti užtikrintos žmogaus teisės ir laisvės (*inter alia* 2000 m. vasario 23 d., 2013 m. spalio 9 d., 2013 m. gruodžio 20 d. nutarimai). Oficialioji konstitucinė žmogaus teisių doktrina yra grindžiama principine nuostata, kad pagal Konstituciją negalima nustatyti tokio teisinio reguliavimo, pagal kurį asmuo, įgyvendindamas vieną konstitucinę teisę, netektų galimybės įgyvendinti kitą konstitucinę teisę (*inter alia* 2000 m. birželio 30 d., 2002 m. lapkričio 25 d., 2012 m. vasario 6 d. nutarimai).

19. Nagrinėjamai konstitucinės justicijos bylai aktualiu aspektu apibendrinant minėtas oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatas pažymėtina, kad pagal Konstituciją, *inter alia* jos 52 straipsnio nuostatą, kad valstybė laiduoja asmenų teisę gauti socialinę paramą nedarbo atveju, įstatymų leidėjas turi diskreciją pasirinkti ir įstatymuose nustatyti šios socialinės paramos modelį, *inter alia* jos teikimo pagrindus ir sąlygas. Pasirinkęs socialinės paramos nedarbo atveju teikimo modelį, grindžiamą nedarbo socialiniu draudimu, įstatymų leidėjas privalo užtikrinti, kad

konstitucinė teisė į socialinę paramą nedarbo atveju, įtvirtinta, kaip minėta, Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalyje ir 52 straipsnyje, būtų veiksmingai užtikrinta prisidėjusiems įstatymo nustatytu mastu prie šio socialinio draudimo asmenims, kai jie netenka darbo, bet aktyviai jo ieško ir dėl objektyvių priežasčių negali rasti.

Pabrėžtina, kad iš Konstitucijos, *inter alia* jos 48 straipsnio 1 dalies, 52 straipsnio, kyla reikalavimas įstatymų leidėjui sureguliuoti socialinės paramos nedarbo atveju teikimą tokiu būdu, kad netekęs darbo asmuo negalėtų kliautis tik valstybės laiduojama socialine parama, bet būtų sudarytos prielaidos ir paskatos jam aktyviai ieškoti darbo, kartu valstybei prisidedant prie žmogaus orumą atitinkančių jo ir jo šeimos gyvenimo sąlygų užtikrinimo.

Pažymėtina, kad įstatymu reguliuojant socialinės paramos nedarbo atveju teikimą turi būti paisoma *inter alia* konstitucinio teisinės valstybės principo suponuojamų reikalavimų. Tai, be kita ko, reiškia, kad įstatymu reguliuojant tokios socialinės paramos teikimą negalima nustatyti konstituciškai nepagrįstų sąlygų konstitucinei teisei į socialinę paramą nedarbo atveju įgyvendinti, kurios sudarytų prielaidas atsirasti situacijai, kai netekęs darbo, bet aktyviai jo ieškantis ir dėl objektyvių priežasčių negalintis rasti asmuo negautų atitinkamos socialinės paramos.

20. Kaip minėta, pareiškėjas ginčija Užimtumo įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 5 punkto (2017 m. birželio 6 d. redakcija) ir šio įstatymo 24 straipsnio 4 dalies 4 punkto (2017 m. birželio 6 d. redakcija) atitiktį *inter alia* Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalies nuostatai „Aukštasis mokslas prieinamas visiems pagal kiekvieno žmogaus sugebėjimus“.

Kaip yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, pagal Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalį, kurioje nustatyta, kad aukštasis mokslas prieinamas visiems pagal kiekvieno žmogaus sugebėjimus, kiekvienas žmogus turi teisę į aukštąjį mokslą. Ši konstitucinė žmogaus teisė yra svarbi įvairių jo teisių ir teisėtų interesų įgyvendinimo sąlyga ir suponuoja valstybės pareigą sudaryti prielaidas šią teisę įgyvendinti (*inter alia* 2002 m. sausio 14 d., 2007 m. birželio 7 d., 2008 m. kovo 20 d. nutarimai).

IV

Užimtumo įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 5 punkto (2017 m. birželio 6 d., 2017 m. gruodžio 21 d. redakcijos), 24 straipsnio 4 dalies 4 punkto (2017 m. birželio 6 d. redakcija) atitikties Konstitucijai vertinimas

21. Minėta, kad šioje konstitucinės justicijos byloje tiriama, ar Konstitucijos 29 straipsniui, 41 straipsnio 3 dalies nuostatai „Aukštasis mokslas prieinamas visiems pagal kiekvieno žmogaus sugebėjimus“, 52 straipsniui, konstituciniam teisėtų lūkesčių apsaugos principui neprieštarauja:

– Užimtumo įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 5 punktas (2017 m. birželio 6 d. redakcija) tiek, kiek jame nustatyta, kad bedarbiu laikomas asmuo, kuris nestudijuoja aukštojoje mokykloje pagal nuolatinės formos studijų programas;

– Užimtumo įstatymo 24 straipsnio 4 dalies 4 punktas (2017 m. birželio 6 d. redakcija) tiek, kiek jame nustatyta, kad bedarbio statusas panaikinamas, kai bedarbis pradeda studijuoti aukštojoje mokykloje pagal nuolatinės formos studijų programas.

22. Pareiškėjo nuomone, ginčijamas teisinis reguliavimas tiek, kiek nurodyta, nepagrįstai riboja asmens teisę į nedarbo draudimo išmoką ir asmens teisę į aukštąjį mokslą, nes suponuoja tokią situaciją, kai asmuo, siekdamas įgyvendinti teisę į aukštąjį mokslą, netenka teisės į nedarbo draudimo išmoką, nors pagal visus kitus įstatymuose nustatytus kriterijus jis tokia teise galėtų pasinaudoti.

Pareiškėjui taip pat kyla abejonių, ar asmenys, studijuojantys pagal nuolatinės formos studijų programas, palyginti su asmenimis, kurie studijuoja pagal kitokios formos (ištęstinės) studijų programas, nėra diskriminuojami.

Be to, pareiškėjo teigimu, asmuo, mokantis socialinio draudimo įmokas, turi teisę pagrįstai tikėtis, kad prireikus jam bus suteikta tam tikra parama, nagrinėjamu atveju – nedarbo draudimo išmoka, ir nebus sudaryta prielaidų neproporcingai pasunkinti jo teisės gauti socialinę paramą nedarbo atveju įgyvendinimą. Atsižvelgiant į tai, pareiškėjo manymu, yra pažeidžiamas konstitucinis teisėtų lūkesčių apsaugos principas.

23. Sprendžiant dėl ginčijamo teisinio reguliavimo atitikties Konstitucijai pažymėtina, kad, kaip minėta:

– pagal Konstituciją, *inter alia* jos 52 straipsnio nuostatą, kad valstybė laiduoja asmenų teisę gauti socialinę paramą nedarbo atveju, įstatymų leidėjas turi diskreciją pasirinkti ir įstatymuose nustatyti šios socialinės paramos modelį, *inter alia* jos teikimo pagrindus ir sąlygas;

– pasirinkęs socialinės paramos nedarbo atveju teikimo modelį, grindžiamą nedarbo socialiniu draudimu, įstatymų leidėjas privalo užtikrinti, kad konstitucinė teisė į socialinę paramą nedarbo atveju, įtvirtinta Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalyje, 52 straipsnyje, būtų veiksmingai užtikrinta prisidėjusiems įstatymo nustatytu mastu prie šio socialinio draudimo asmenims, kai jie netenka darbo, bet aktyviai jo ieško ir dėl objektyvių priežasčių negali rasti;

– iš Konstitucijos, *inter alia* jos 48 straipsnio 1 dalies, 52 straipsnio, kyla reikalavimas įstatymų leidėjui sureguliuoti socialinės paramos nedarbo atveju teikimą tokiu būdu, kad netekęs darbo asmuo negalėtų kliautis tik valstybės laiduojama socialine parama, bet būtų sudarytos prielaidos ir paskatos jam aktyviai ieškoti darbo, kartu valstybei prisidedant prie žmogaus orumą atitinkančių jo ir jo šeimos gyvenimo sąlygų užtikrinimo;

– įstatymu reguliuojant socialinės paramos nedarbo atveju teikimą turi būti paisoma *inter alia* konstitucinio teisinės valstybės principo suponuojamų reikalavimų; tai, be kita ko, reiškia, kad negalima nustatyti konstituciškai nepagrįstų sąlygų konstitucinei teisei į socialinę paramą nedarbo

atveju įgyvendinti, kurios sudarytų prielaidas atsirasti situacijai, kai netekęs darbo, bet aktyviai jo ieškantis ir dėl objektyvių priežasčių negalintis rasti asmuo negautų atitinkamos socialinės paramos.

Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad konstituciškai nepagrįsta būtų tokia sąlyga, kai netekęs darbo asmuo, įgyvendindamas konstitucinę teisę į aukštąjį mokslą ir kartu siekdamas pasinaudoti konstitucine teise į socialinę paramą nedarbo atveju, būtų priverstas rinktis tam tikrą studijų aukštojoje mokykloje formą, nors pasirinkęs ir kitą studijų formą jis galėtų suderinti studijas su profesiniu ir (ar) kitu užimtumu.

24. Taip pat minėta, kad pagal ginčijamą Užimtumo įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 5 punkte (2017 m. birželio 6 d. redakcija) ir šio įstatymo 24 straipsnio 4 dalies 4 punkte (2017 m. birželio 6 d. redakcija) nustatytą ir su juo susijusį teisinį reguliavimą:

– ginčijamame Užimtumo įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 5 punkte (2017 m. birželio 6 d. redakcija) ir šio įstatymo 24 straipsnio 4 dalies 4 punkte (2017 m. birželio 6 d. redakcija) nustatyta bedarbio statuso įgijimo ir išlaikymo sąlyga – asmuo nestudijuoja aukštojoje mokykloje pagal nuolatinės formos studijų programas;

– tiek bedarbio statuso įgijimas, tiek bedarbio statuso panaikinimas pagal Užimtumo įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 5 punkte (2017 m. birželio 6 d. redakcija) ir šio įstatymo 24 straipsnio 4 dalies 4 punkte (2017 m. birželio 6 d. redakcija) nustatytą teisinį reguliavimą yra siejamas ne su pačiu studijų aukštojoje mokykloje faktu, o su studijų aukštojoje mokykloje forma, t. y. tik asmenys, pasirinkę ištęstinės formos studijų programas, atitinkantys ir kitas Užimtumo įstatymo 22 straipsnio 1 dalyje (su 2017 m. birželio 6 d. pakeitimu) nustatytas sąlygas (*inter alia* būti darbingo amžiaus, galinčiu dirbti asmeniu, neturėti darbo ir aktyviai jo ieškoti), gali turėti ir išlaikyti bedarbio statusą;

– asmenys, neatitinkantys Užimtumo įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 5 punkte (2017 m. birželio 6 d. redakcija) nustatytos bedarbio statuso įgijimo sąlygos nestudijuoti aukštojoje mokykloje pagal nuolatinės formos studijų programas, pagal Nedarbo socialinio draudimo įstatymo 5 straipsnio 1 dalį (su 2017 m. birželio 6 d. pakeitimu) neturi teisės į nedarbo draudimo išmoką, nors ir, teritorinei darbo biržai nepasiūlius tinkamo darbo ar aktyvios darbo rinkos politikos priemonių, atitiktų minėtą šio straipsnio 1 dalies 1 punkte nustatytą sąlygą turėti ne mažesnį kaip 12 mėnesių nedarbo socialinio draudimo stažą per paskutinius 30 mėnesių;

– pagal Nedarbo socialinio draudimo įstatymo 9 straipsnio (2016 m. birželio 21 d. redakcija) 2 dalį nedarbo draudimo išmokos mokėjimas nutraukiamas *inter alia* panaikinus asmeniui suteiktą bedarbio statusą Užimtumo įstatymo 24 straipsnio 4 dalies 4 punkte (2017 m. birželio 6 d. redakcija) nustatytu pagrindu – asmeniui pradėjus studijuoti aukštojoje mokykloje pagal nuolatinės formos studijų programas, t. y., kaip minėta, kai jis nebeatitinka Užimtumo įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 5 punkte (2017 m. birželio 6 d. redakcija) nustatytos sąlygos, nepaisant to, ar asmuo

atitinka minėtą Nedarbo socialinio draudimo įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 1 punkte (2017 m. birželio 6 d. redakcija) nustatytą teisės į nedarbo draudimo išmoką sąlygą – turi ne mažesnį kaip 12 mėnesių nedarbo socialinio draudimo stažą per paskutinius 30 mėnesių.

25. Taigi Užimtumo įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 5 punkte (2017 m. birželio 6 d. redakcija), šio įstatymo 24 straipsnio 4 dalies 4 punkte (2017 m. birželio 6 d. redakcija), Nedarbo socialinio draudimo įstatymo 5 straipsnio 1 dalyje (su 2017 m. birželio 6 d. pakeitimu) yra nustatytas skirtingas teisinis reguliavimas asmenims, studijuojantiems pagal nuolatinės formos studijų programas, ir asmenims, studijuojantiems pagal ištęstinės formos studijų programas, kiek tai susiję su bedarbio statuso įgijimu bei jo išlaikymu ir teise į nedarbo draudimo išmoką.

Pažymėtina, kad pagal Užimtumo įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 5 punkte (2017 m. birželio 6 d. redakcija), šio įstatymo 24 straipsnio 4 dalies 4 punkte (2017 m. birželio 6 d. redakcija) nustatytą ir su juo susijusį teisinį reguliavimą vien nuolatinės studijų aukštojoje mokykloje formos pasirinkimas lemia tai, kad darbo netekęs asmuo, atitinkantis kitas įstatyme nustatytas sąlygas (*inter alia* yra darbingo amžiaus, galintis dirbti asmuo, aktyviai ieškantis darbo), negali įgyti bedarbio statuso ir teisės gauti nedarbo draudimo išmokos arba tokį statusą turi prarasti, kartu nutraukiant jam paskirtos ir (ar) mokamos nedarbo draudimo išmokos mokėjimą.

Pažymėtina ir tai, kad tokios pasekmės netekusiam darbo asmeniui pagal ginčijamą ir su juo susijusį teisinį reguliavimą atsiranda vien dėl nuolatinės studijų formos pasirinkimo, nepaisant to, kad *inter alia* asmuo savarankiškai ir naudodamasis teritorinės darbo biržos teikiamomis darbo rinkos paslaugomis ieško darbo, kaip reikalaujama pagal Užimtumo įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 6 punktą, kad įgytų bedarbio statusą, taip pat nepaisant to, kad asmeniui nepasiūlytas tinkamas darbas ar aktyvios darbo rinkos politikos priemonės, kaip reikalaujama, kad atsirastų teisė į nedarbo draudimo išmoką pagal Nedarbo socialinio draudimo įstatymo 5 straipsnio 1 dalį (su 2017 m. birželio 6 d. pakeitimu), ir kad toks asmuo atitinka Nedarbo socialinio draudimo įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 1 punkte (2017 m. birželio 6 d. redakcija) nustatytą teisės į nedarbo draudimo išmoką sąlygą turėti ne mažesnį kaip 12 mėnesių nedarbo socialinio draudimo stažą per paskutinius 30 mėnesių.

Šiame kontekste taip pat pažymėtina, kad, kaip minėta, pagal Mokslo ir studijų įstatymo 53 straipsnį (2016 m. birželio 29 d. redakcija) studijos aukštosiose mokyklose gali būti dviejų formų (nuolatinės ir ištęstinės), tačiau baigus skirtingų formų studijas įgytas išsilavinimas yra lygiavertis; pagal Mokslo ir studijų įstatymo 62 straipsnio (2016 m. birželio 29 d. redakcija) 1 dalies 2 punktą teisė studijuoti pagal individualų studijų planą suteikiama visiems studentams, t. y. nepaisant to, kokią studijų formą jie pasirinko. Taigi, nors įstatyme nustatytos skirtingos studijų formos, nėra pagrindo teigti, kad jų teisinis reguliavimas nesudaro prielaidų derinti bet kurios formos studijas su profesiniu ir (ar) kitu užimtumu.

26. Atsižvelgiant į tai, konstatuotina, kad Užimtumo įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 5 punkte (2017 m. birželio 6 d. redakcija), šio įstatymo 24 straipsnio 4 dalies 4 punkte (2017 m. birželio 6 d. redakcija) įtvirtintu teisiniu reguliavimu, pagal kurį vien nuolatinės studijų aukštojoje mokykloje formos pasirinkimas lemia tai, kad darbo netekęs asmuo, atitinkantis kitas įstatyme nustatytas sąlygas, negali įgyti bedarbio statuso ir teisės gauti nedarbo draudimo išmoką arba tokį statusą turi prarasti, kartu nutraukiant jam paskirtos ir (ar) mokamos nedarbo draudimo išmokos mokėjimą, sudarytos prielaidos atsirasti situacijai, kai netekęs darbo, bet aktyviai jo ieškantis ir dėl objektyvių priežasčių negalintis rasti asmuo, įstatymo nustatytu mastu prisidėjęs prie socialinio draudimo, negauna atitinkamos socialinės paramos.

27. Vadinasi, įstatymų leidėjas, įgyvendindamas iš Konstitucijos 52 straipsnio kylančią diskreciją įstatymuose nustatyti socialinės paramos nedarbo atveju teikimo sąlygas, Užimtumo įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 5 punkte (2017 m. birželio 6 d. redakcija) ir šio įstatymo 24 straipsnio 4 dalies 4 punkte (2017 m. birželio 6 d. redakcija) įtvirtintu teisiniu reguliavimu, pagal kurį bedarbio statuso įgijimą ir panaikinimą, taigi ir teisės į nedarbo draudimo išmoką atsiradimą ir netekimą, lemia vien studijų aukštojoje mokykloje formos pasirinkimas, nepaisė iš Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalies nuostatos, kad kiekvienas asmuo turi teisę gauti socialinę apsaugą nedarbo atveju, 52 straipsnio nuostatos, kad valstybė laiduoja asmenų teisę gauti socialinę paramą nedarbo atveju, taip pat iš konstitucinio teisinės valstybės principo kylančio reikalavimo nenustatyti konstituciškai nepagrįstų sąlygų konstitucinei teisei į socialinę paramą nedarbo atveju įgyvendinti, kurios sudarytų prielaidas atsirasti situacijai, kai netekęs darbo, bet aktyviai jo ieškantis ir dėl objektyvių priežasčių negalintis rasti asmuo negautų atitinkamos socialinės paramos.

28. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus, darytina išvada, kad Užimtumo įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 5 punktas (2017 m. birželio 6 d. redakcija) tiek, kiek jame nustatyta, kad bedarbiu laikomas asmuo, kuris nestudijuoja aukštojoje mokykloje pagal nuolatinės formos studijų programas, prieštaravo Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalies nuostatai „Kiekvienas žmogus <...> turi teisę <...> gauti <...> socialinę apsaugą nedarbo atveju“, 52 straipsnio nuostatai „Valstybė laiduoja piliečių teisę gauti <...> socialinę paramą nedarbo <...> atvejais“, konstituciniam teisinės valstybės principui.

29. Minėta, kad Seimo 2017 m. gruodžio 21 d. priimto Lietuvos Respublikos užimtumo įstatymo Nr. XII-2470 13, 16, 20, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 35, 37, 38, 39, 39^{1}, 40, 41, 42, 44, 45, 47, 48 ir 49 straipsnių pakeitimo įstatymo 4 straipsniu Užimtumo įstatymo 22 straipsnis (su 2017 m. birželio 6 d. pakeitimu) išdėstytas nauja redakcija, tačiau nagrinėjamoje konstitucinės justicijos byloje ginčijamas teisinis reguliavimas šiai bylai aktualiu aspektu nepakito.

Taigi, šiame Konstitucinio Teismo nutarime konstatavus, kad Užimtumo įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 5 punktas (2017 m. birželio 6 d. redakcija) tiek, kiek nurodyta, prieštaravo

Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalies nuostatai „Kiekvienas žmogus <...> turi teisę <...> gauti <...> socialinę apsaugą nedarbo atveju“, 52 straipsnio nuostatai „Valstybė laiduoja piliečių teisę gauti <...> socialinę paramą nedarbo <...> atvejais“, konstituciniam teisinės valstybės principui, remiantis tais pačiais argumentais konstatuotina ir tai, kad Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalies nuostatai „Kiekvienas žmogus <...> turi teisę <...> gauti <...> socialinę apsaugą nedarbo atveju“, 52 straipsnio nuostatai „Valstybė laiduoja piliečių teisę gauti <...> socialinę paramą nedarbo <...> atvejais“, konstituciniam teisinės valstybės principui tiek, kiek nurodyta, prieštarauja ir Užimtumo įstatymo 22 straipsnio (2017 m. gruodžio 21 d. redakcija) 1 dalies 5 punktas.

30. Konstatavus, kad Užimtumo įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 5 punktas (2017 m. birželio 6 d. redakcija) tiek, kiek nurodyta, prieštaravo Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalies nuostatai „Kiekvienas žmogus <...> turi teisę <...> gauti <...> socialinę apsaugą nedarbo atveju“, 52 straipsnio nuostatai „Valstybė laiduoja piliečių teisę gauti <...> socialinę paramą nedarbo <...> atvejais“, konstituciniam teisinės valstybės principui, remiantis tais pačiais argumentais konstatuotina ir tai, kad Užimtumo įstatymo 24 straipsnio 4 dalies 4 punktas (2017 m. birželio 6 d. redakcija) tiek, kiek jame nustatyta, kad bedarbio statusas panaikinamas, kai bedarbis pradeda studijuoti aukštojoje mokykloje pagal nuolatinės formos studijų programas, prieštarauja Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalies nuostatai „Kiekvienas žmogus <...> turi teisę <...> gauti <...> socialinę apsaugą nedarbo atveju“, 52 straipsnio nuostatai „Valstybė laiduoja piliečių teisę gauti <...> socialinę paramą nedarbo <...> atvejais“, konstituciniam teisinės valstybės principui.

Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad Užimtumo įstatymo 24 straipsnio 4 dalies 4 punktas (2017 m. birželio 6 d. redakcija) tiek, kiek jame nustatyta, kad bedarbio statusas panaikinamas, kai bedarbis pradeda studijuoti aukštojoje mokykloje pagal nuolatinės formos studijų programas, prieštarauja Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalies nuostatai „Kiekvienas žmogus <...> turi teisę <...> gauti <...> socialinę apsaugą nedarbo atveju“, 52 straipsnio nuostatai „Valstybė laiduoja piliečių teisę gauti <...> socialinę paramą nedarbo <...> atvejais“, konstituciniam teisinės valstybės principui.

31. Tai konstatavęs, Konstitucinis Teismas toliau netirs, ar ginčijamos Užimtumo įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 5 punkto (2017 m. birželio 6 d. redakcija) ir šio įstatymo 24 straipsnio 4 dalies 4 punkto (2017 m. birželio 6 d. redakcija) nuostatos tiek, kiek nurodyta, neprieštarauja Konstitucijos 29 straipsniui, 41 straipsnio 3 dalies nuostatai „Aukštasis mokslas prieinamas visiems pagal kiekvieno žmogaus sugebėjimus“.

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102, 105 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1, 53, 53[1], 54, 55, 56 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas

nutaria:

1. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos užimtumo įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 5 punktas (2017 m. birželio 6 d. redakcija, TAR, 2017-06-14, Nr. 10024; 2017 m. gruodžio 21 d. redakcija, TAR, 2017-12-29, Nr. 21627) tiek, kiek jame nustatyta, kad bedarbiu laikomas asmuo, kuris nestudijuoja aukštojoje mokykloje pagal nuolatinės formos studijų programas, prieštaravo (prieštarauja) Lietuvos Respublikos Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalies nuostatai „Kiekvienas žmogus <...> turi teisę <...> gauti <...> socialinę apsaugą nedarbo atveju“, 52 straipsnio nuostatai „Valstybė laiduoja piliečių teisę gauti <...> socialinę paramą nedarbo <...> atvejais“, konstituciniam teisinės valstybės principui.

2. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos užimtumo įstatymo 24 straipsnio 4 dalies 4 punktas (2017 m. birželio 6 d. redakcija, TAR, 2017-06-14, Nr. 10024) tiek, kiek jame nustatyta, kad bedarbio statusas panaikinamas, kai bedarbis pradeda studijuoti aukštojoje mokykloje pagal nuolatinės formos studijų programas, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalies nuostatai „Kiekvienas žmogus <...> turi teisę <...> gauti <...> socialinę apsaugą nedarbo atveju“, 52 straipsnio nuostatai „Valstybė laiduoja piliečių teisę gauti <...> socialinę paramą nedarbo <...> atvejais“, konstituciniam teisinės valstybės principui.

Šis Konstitucinio Teismo nutarimas yra galutinis ir neskundžiamas.

Konstitucinio Teismo teisėjai Elvyra Baltutytė

Gintaras Goda

Vytautas Greičius

Danutė Jočienė

Vytas Milius

Daiva Petrylaitė

Janina Stripeikienė

Dainius Žalimas